

ТРИЗНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - **TRIDENT**
UKRAINIENNE

Число 21-2 (379-80) рік вид. ІХ. 25 травня 1933 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

В четвер, 25 травня, в сьому річницю смерти

Симона Петлюри,

**Голови Директорії, Головного Ота-
мана Військ Української Народньої
Республіки,**

в Парижі одправлено буде вранці за спокій душі його
літургію в Українській Православній Церкві, а в день о години
12-ій 30 хвилин на могилі на кладовищі Монпарнас —
панахиду.

Того-ж дня о 8 год. вечера відбудеться в Українській
Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі (41, rue de La
Tour d'Auvergne, Paris 9), урочисте жалібне засі-
дання.

Наказ Головної Команди Війська і Флоти Української Народньої Республіки.

22 травня 1933 р.

На еміграції

§ I.

Несмертельної слави наш Вождь, св. пам'яті Голобний Отаман Симон Петлюра Наказом Головної Команди від 10 жовтня 1920 року No 70, виданим в Кам'янці на Поділля, встановив орден «Визволення» для відзначення старшини і козаків «за виявлені ними підчас упертої боротьби за волю і славу своєї Батьківщини вчинки хоробрости, мужности і розпорядливости».

Обставини дальшої боротьби та понегільне перебування на еміграції перешкодили свого часу нагородженню тим орденом наших лицарів відповідно до їхніх бойових заслуг, хоч ціле вояцтво як в часі минулої боротьби, так і виявленою витривалістю на еміграції безперечно заслужилося перед Україною.

Тому, у виконання так виразно виявленої ще на рідній землі волі покійного Вождя про відзначення наших вояків, встановлюється з нагоди 15-ої річниці існування Армії Української Народньої Республіки на вшанування світлої пам'яті її Творця і Вождя — Хрест Симона Петлюри.

§ 2.

На відзнаку «Хрест Симона Петлюри» має право кожен вояк Армії УНР та повстанчих відділів, що брав участь у збройній боротьбі за визволення України під проводом бл. п. Головного Отамана, за винятком тих, що: а) зрадили ідеї державности України, перейшовши до табору ворогів її, і б) заплямували себе негідною українського вояка поведінкою чи переступами.

§ 3.

Виявлення і ствердження права на хреста покладається, в цілях найскорішого переведення удекорування ним, на існуючі нині військові та громадсько-військові організації через створення при них Місцевих Рад Хреста Симона Петлюри. Місцеві Ради Хреста провадять всі справи, з удекоруванням хрестом зв'язані. Вищим репрезен-

тативним і керівним органом по справах Хреста Симона Петлюри є Головна Рада Хреста; вона остаточно розв'язує всі справи, зв'язані з удекоруванням хрестом, і має подбати про виготовлення самого хреста для тих, хто має на нього право.

Міністрові Військових Справ утворити, з докладу мені, Головну Раду «Хреста С. Петлюри» та встановити порядок діяльності Головної і Місцевих Рад.

§ 4.

Права і привилеї, зв'язані з Хрестом Симона Петлюри має бути встановлено законодавчим шляхом на Україні.

В о я ц т в о !

Хай цей хрест буде символом української визвольної ідеї і нашої спільної заслуги перед нею. Хай він буде емблемою братерства зброї, піднятої за найвищу і найсвятішу мету нашого народу, і хай завжди нагадує нам про смерть нашого Вождя і про муки рідного народу в московському ярмі та наш святий обов'язок перед Отчиною. Хай цей хрест ще міцніше духовно зликує розсіяне по цілому світі наше воцтво, будучи засобом до взаємопізнання і зближення. Хай і в нашому щоденному житті повертає він увагу чужинців до нашої національної справи.

Підписав: Андрій Лівіцький, Головний Отаман.

Контрасигнував: В. С а л ь с ь к и й, генерального штабу генерал-хорунжий, міністр військових справ.

Париж, четвер, 25 травня 1933 р.

Тим од звичайної людини історична особистість одрізняється, що з смертю її життя не переривається: вона продовжує жити в ідеях своїх, в ділах своїх.

Так живе і житиме повік серед нас і серед далеких нащадків наших блаженної пам'яті, не смертальної слави вождь наш — Симон Петлюра.

Живий зостається він у сучасників, яким випало щастя під його проводом битися за визволення рідного народу, за державність і самостійність України. Живим озиватиметься він в тих ділах нації, які допоможуть вибороти належне їй місце серед інших державних

народів світу. Та й по визволенні отчизни нашої, по відбудуванні її державности, не згасне пам'ять про нього у вдячних споминах майбутніх поколінь: на його словах, на його думках, на його вчинках, на житті і смерті його вчитиметься молодь українська, вчитиметься любити рідний край, широ служити йому і за нього в разі потреби, в обороні його священних прав душу і тіло своє класти.

Нехай же в цей день, в роковини його смерти за ліпшу будуччину України, кожен з нас ще глибше перейметься його заповітом, виконати який — це обов'язок святий наш і тих, хто прийде по нас. Хай кожен поставить перед сумлінням своїм питання: чи завжди і всюди, і всі сили свої віддавав і оддає він на служення визволенню нашої батьківщини. Бо-ж вождь наш, живий між нами, кличе нас до діла, до чину, до жертви, до вивершення недовершеного.

В Українській Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі.

Сьогодні рівно чотири роки офіційного існування Української Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі.

Фактично-ж Бібліотека, як книгозбірня, почала існувати значно раніше, а ідея її утворення відходить до 1926 року. Історія її виникнення всім, певне, відома. Після смерти блаженної пам'яті С. Петлюри на засіданні Паризького Комітету вшанування його пам'яті 13 червня 1926 року В. Прокопович виніс пропозицію створити в Парижі на віки вічні бібліотеку, яка була б нерукотворним пам'ятником С. Петлюри в Парижі. Пропозиція була прийнята одностайно.

З весни 1927 року почався підготовчий період до створення Бібліотеки. І цей підготовчий період тягнувся до початку року 1929, коли знайшлися ресурси для винайму окремого помешкання.

Вже 1 березня 1927 року записується перша книга од В. Прокоповича «*Facta et constitutiones*» Пилипа Орлика, — перша конституція України, написана емігрантами і на еміграції. І ця книга, мов заповіт — довершити недовершене — кладеться в основу Бібліотеки. Знаходилася тоді Бібліотека, а власне єдина шафа, на 19, рю де Гобелен, де містилися тоді і Судова Комісія, і секретаріат Місії, канцелярія Генеральної Ради Союзу У. Е. Орг. у Франції, і де ще жило двоє людей.

Основою книгозбірні були книги й органи преси, що поступили від редакції «Тризуба», а на перші заклики Бібліотеки відгукнулися п. Вировий з «Українським Видавництвом в Катеринославі», «Видавничий фонд у Празі», п. Галаган, п. Ковальський і інші. До 1929 року зібралося вже 1400 книжок. Перші читачі були вже в 1928 році і тоді поступило вже дві перші пожертви: 10 фр. від п. Малахова з Па-

рижі та 17 фр. від п.Камінського з Праги. Поступили тако-ж гроші: субсидія від Уряду УНР, від Паризького Комітету вшанування пам'яті С. Петлюри, від редакції «Тризуба», на які було куплено другу шафу і книжки, переважно військового змісту.

В-осени 1928 року було вироблено статута, затвердженого французькою владою 24 травня 1929 року.

Так повстало «Т-во Бібліотека імені С. Петлюри в Парижі» з постійним осідком в Парижі, як це показує сама назва. Згідно статута завдання Бібліотеки такі:

Р о з д . І . «Т-во Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі» має за цілє сприяти у Франції студіям, присвяченим вивченню України.

Р о з д . ІІ . Т-во має на меті: 1) створити бібліотеку, читальні, робочі кабінети для українців, що перебувають у Франції, і взагалі для осіб, які віддають себе дослідженню України;

2) зібрати колекцію пам'яток і предметів, зв'язаних з особою покійного С. Петлюри;

3) впорядкати курси й відчити укр. мовою для українців;

4) організувати франц. й иншими мовами спеціальні курси і відчити про все, що торкається України;

5) сприяти дослідам і розшукам в архивах і бібліотеках для висвітлення відносин по-між Україною і Францією;

6) видавати твори про Україну мовою укр. і французькою;

7) перекладати з франц. мови на українську твори наукові, літературні, підручники шкільні і т. и.;

8) видавати свій бюлетень.

Бібліотека має залишитися назавжди в Парижі. При чому статут каже, що в разі ліквідації Т-ва, Бібліотека переходить до аналогічної установи української, а як ні, то до французької бібліотеки, де мусів би бути створений український відділ.

Бібліотекою керує Рада, що складається з чотирьох осіб: В. Прокопович — голова, І. Косенко — заступник голови, ген. О. Удовиченко — секретар, та проф. О. Шульгин.

З винайняттям окремого помешкання в січні 1929 р. на 11; сквардю Пор Ройяль, почався нормальний період життя Бібліотеки. Період її росту й рзвитку.

В 3-х кімнатах були розташовані Музей С. Петлюри, читальня й книгозбірня. Розіслано було заклики до преси, до видавництва і до організацій. Почали приходити органи преси. Першим одізналося «Діло».

Для полегшення збору книг, бо на купівлю не було засобів, Рада створила інститут представників Бібліотеки в місцях більшого скупчення еміграції по різних країнах. Таких представників маємо в Чехословаччині, в Польщі, Німеччині, Румунії, Югославії, Болгарії, Італії, Швейцарії, в Сполучених Штатах та Канаді, Австрії. Ці представники головним чином допомогли у надбанню книжок, але були пожертви книгами від окремих осіб і то в значній кількості. З таблиці поступлення книг, що її складено на цей день, можна побачити, що надходити книжки почали вже з квітня 1929 року і бачити тако-ж, як вони поступали. Найбільше поступило

в році 1930, коли пані Бонен подарувала 2.018 книжок. На цій таблиці ми не зазначаємо числа журналів і газет, лише книжки всіма мовами.

Влаштувавшись в новому помешканні, вже від квітня Бібліотека була відкрита для загального користування: була впорядкована читальня й було розпочато видачу книг. Першими абонентами були п. п. Соляник і Горолюк з 6 травня 1929 року.

З визначніших жертводавців книг треба одмітити п. Н з Відня, п. Г. Чикаленкову, п. В. Дорошенка, ред. «Тризуба», п. Є. Бачинського й инш. З чужинців треба одмітити Mme Bonin, Mme Perdrizet, Mrs J. Castagné, A. Quillet, M. Lacour та инш.

До збільшення числа книжок (і иншого майна) спричинився факт заснування філій Бібліотеки при Громадах, які передали свої бібліотеки на власність Українській Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі, зоставляючи їх тимчасом для використання на місцях. Число книг по філіях 1.950.

Але пожертви приходили не лише книгами. Вже зібрано велику кількість фотографій, листівок, малюнків, афіш, програм; п. Л. Янушевич із Львова надіслав більше як 700 фотографій з життя в Галичині та фотографії українців, з яких 38 в рямцях.

Маємо килимчик від того ж п. Янушевича, накривочку, випрацьовану п. Сомком, коли він лежав хворий в шпиталі, п. Журавель подарував прекрасно зробленого тризуба з міді. Від п. Г. Довженка, як новорічний дарунок, Бібліотека дістала чеський лотерейний білет. Так саме Бібліотека мала пожертви иншими річами. Дві вітрини в Музеї — дар В. Прокоповича, бандура — дар редакції «Тризуба», від п. Кастаньє — п'ять полиць, п. С. Литвиненко зробив барельєф С. Петлюри, п. П. Гамалія дав гроші на великий портрет С. Петлюри, від пані Bonin — два шез-льонги й инш.

Була й пожертва працею власною. Приходили люде помагати бібліотекареві в його праці. З таких людей треба назвати: пані Косенкову, пані Мілоцьку, п. п. Л. Перфецького, Карбовського, Бокитька, Яблонського, Тимошенка; от ті, що з своєю ініціативи віддали час і працю Бібліотеці. На цім місці Рада Бібліотеки всім цим особам складає свою ширу подяку.

Все це говорить не тільки про жертвеність, а й про відношення до Бібліотеки.

Але заговоривши про відношення громадянства до Бібліотеки, ми не можемо оминати де-які факти як позитивного, так і негативного характеру, котрі можуть ілюструвати відношення громадянства українського і не-українського.

В першу чергу зазначимо відношення Українського Наукового Товариства у Львові, яке подарувало всі свої видання — кілька сот книг. Національний Музей у Львові подарував свої надзвичайно цінні видання, які так багато дають до пізнання нашого церковного малярства. Одмітимо ще й факти оправлення книг, які зробили п. п. Вонарха, Дубовий та инші.

Що-до чужинців, то крім згаданих пані Бонен і пана Кастаньє, треба сказати ще про інж. Шіманського, який є братом покійного проф. Шіманського в Ризи — українця. В 1930 р. проф. Шіманський одвідав Бібліотеку з родиною свого брата. А коли він помер, то його брат, що живе у Франції і що нічого спільного з українським рухом не має, на пошану пам'яті свого брата-українця, передав його книги до Бібліотеки ім. С. Петлюри, та не тільки сповістив про це, але і власним коштом перевіз їх з Ризи до Франції.

Ми не маємо змоги перерахувати всі інші дрібні факти, але все це викликає у Ради почуття великого призначення.

Бажаючи навести кілька фактів негативного порядку, на першому місці мусимо поставити, як загальне явище, затримку книг читачами по кілька місяців. Багато вже книг не повернено і вартість не заплочено. Часто не можна навіть і відшукати бувшого читача. Роблять це і окремі особи, і організації, останні, очевидно, тому, що перестали існувати. Дуже помітно недбайливе відношення до книжки. Повертають книжки порваними, навіть оправлені, хоч треба признати, що це робиться по всьому світі у всіх бібліотеках, що видають книжки.

Такі факти, як тако-ж і те, що багато книжок не можна відновити, живучи на еміграції, змусили Раду прийти до необхідності багато книг зовсім не видавати, а дозволяти користуватися ними лише в помешканні Бібліотеки.

З найбільших яскравих фактів мусимо згадати, як одна організація в Парижі звернулася з проханням до Бібліотеки про нищення книжок небажаного їй змісту. Довелося відписати, що завдання кожної Бібліотеки як раз і полягає в тому, щоб зберігати всяку книжку. Був ще факт, коли Бібліотека послала підписного листа до Бразилії до одної організації, яка тим часом перетворилася в організацію комуністичну. Так ті панове відписали, що вони не хочуть мати з Бібліотекою ніяких стосунків та ще й підписалися «з призи́рством до вас». Тільки підписного листа не повернули.

Були ще факти ворожого відношення, але вже не з боку українського; це ще як Бібліотека була на сквар Пор Ройаль, в оточенні росіян і жидів, що часто зривали картку на дверях, дзвонили ночами, робили різні написи й т. и.

Але на цьому помешканні цього немає.

(Далі буде)

Ім'я Петлюри.

Є в історії людства й окремих народів чимало імен, котрі являються синонімами цілих епох, великих рухів. Такі імена тягнуть до себе, промовляють до почуття одиниць і свідомости мас, стають прапором дальшої боротьби за ідеї, які з тими іменами зв'язані.

Не дивно, що й у українців ім'я Симона Петлюри таке популярне й що чим далі, то з більшим пієтетом українці до нього ставляться. Втілив бо у своїй особі Симон Петлюра непохитну волю та гарячі змагання українського народу за вільне життя на своїй землі.

Але сила таких імен часто сягає ген далеко і по-за межі народів, до котрих вони належать, і промовляє та впливає і на чужинців.

І мені недавно трапилося спостерігати вплив імени Симона Петлюри на чужинця—чеха.

Серед чехів-легіонерів є багато так званих легіонерських письменників, які свої пригоди та переживання фіксують у літературній формі та видають книжки.

З одним з таких письменників була мені нагода познайомитися особисто — п. Людвиком Райхом. Людвик Райх видав у 1932 р. книжку — «Під прапором Білого Орла», в якій описує перебування групи чехів у складі II польського корпусу, що в 1918 р. формувався на Україні та який по короткім бої в 1918 р. німцями було обезброєно під Каневом.

Сама книжка нічого не згадує з українських подій того часу, цікава вона для нас хіба ліричними описами української природи, безпосереднім змальованням добрих і злих рис українського народу. Але в книжці помітні й симпатії автора до України. Останнім же часом Людвик Райх став переконаним прихильником українців в їх змаганнях до незалежного державного життя.

Під час одних моїх відвідин п. Райха переглядав я його бібліотеку і п. Райх показував мені свої найцікавіші книжки.

— А це вже тут купив у Брні — каже він і бере з полиці збірник С. Петлюри, віданий Міжорганізаційним Комітетом вшановання його пам'яті.

— Та ви-ж — кажу — по українському не вмієте.

— Правда — відказує. — Ані читати, ані писати добре по українському не вмію, але побачив оце ім'я Петлюри і перед очима, як живі, встали картини, що так захоплювали мене свого часу на Україні. В цьому імені зконцентровано весь запал та шляхетний ентузіазм українського руху, який мені довелося спостерігати в часі мого перебування на Україні (В 1918 р. п. Райх був членом «Просвіти» в містечку Степанці, Канівського повіту на Київщині). Імпонувало мені українське пробудження по так довгих утисках. Боротьбу українського народу вважаю святою та справедливою, а Петлюру поважаю, як велетня свого народу... Тому й купив цю книжку. Вистачило мені одного на ній імени Петлюри.

І з пошаною сховав назад на полицку книжку, на якій начертано ім'я Петлюри.

К-о.

В завороженому колі.

II.

Часи перед революцією авторки, польські поміщиці, що перевели ціле життя на Україні, описують з подиву гідним зворушенням. Це, дійсно, ідилія—Україна Залеського і Гошинського, край, «wo die Citronen blühen», край пісень, спокою і краси.

Шляхецькі маєтки стоять у фольварковій зеленій тиші. В глибині цих маєтків «w błogości i zaufaniu zupełnem do świata», немов «na dnie stawu, w otchłani zielonej i swobodnie dumnej, otoczeni pięknem zewsząd» (К. Щ.) мешкають авторки спогадів. Українську стихію, українське село приймають вони лише як частину «рієкпа», посланого їм Господом Богом за якісь незвичайні заслуги. І як цю частину «рієкпа», вони по своєму люблять «lud ruski», розмовляючи з ним в «jego języku» і співаючи «chętnie różne smętne szumki i dumki ukraińskie».

Так було до революції.

Підфарбований олеографічний «люд» в стилі легенд Szkoły Ukraińskiej «z ziemiaństwem polskiem żył zgodnie, uznając chętnie wieko wąż (підкреслення моє) wyższość «paniów» i szanując ją» (К. Щ.) Край спокійно спав «wśród rozrzuconych wiśniowych sadów».

Але ось вибухас революція й ідилія кінчається.

Коли передреволюційні часи авторки приймали за традиціями Залеського і Гошинського, тепер революцію приймають вони цілком по рецепті героїв з «Вогнем і Мечем». Стара приспана ненависть до «ребеліантів», оживлена вогнем сенкевичівської романтики, кривить їх жіночі личка. Вистачило народові українському зірватися в обороні своїх прав, і польські поміщиці кидають на нього цілий арсенал лайки, опльовують і мішають з болотом кожний прояв його національної свідомости, кожне його стремління стати на шлях державного будівництва. Тоді похід українських військ робить на них враження «melodramatu, wystawionego na trzesciorzędnej prowincjonalnej scenie» (Д. К.), линия українських козаків видаються їм лицями «bezmyślnych pijaków» (К. Щ.), добродійно-спокійні селяне з передреволюційної ідилії стають «гадами», а «śpiewna mowa» — «narzeczem analfabetów» або «narzeczem Petlury» (К. Щ.)

Тоді чорною страшною візією насовується на них «widmo samostijnej Ukrainy» (Д. К.). Самостійна Україна це в їх уяві сенкевичівський бунт, «хлопська ребелія», це «mołojcy» і «karjerowicze», що йдуть будувати Україну лише в ім'я власних дрібних інкурницьких інтересів.

З радістю вишукують авторки кожний факт, кожну деталь, яка б могла здискредитувати в очах світу молоду Українську Державу, оту «błękitno-żółtą Ukrainę», як з погордою називає її Душні-Козицька.

Уряд український, на їх думку, лише «використував прихильність селян» та займався «систематичним нищенням всього, що було». (К. Щ.)

«Ідея українства» була лише параваном для людей, що хотіли на ній збогатитися» (К. Щ.).

Українська Держава — вигадка німців, «мрія кількох мрійників», що прибирала «усталену для них в Берліні форму» (К. Щ.). В своїй ненависті до всього українського не зупиняються вони перед фальшованням фактів.

Коссак-Щуцька, описуючи відомий проскурівський погром, говорить, що «ця різня не була нічим викликана, ні спровокована». Опис свій пересипає вона подробицями, немов витягана з карток «Вогнем і Мечем»... З насолодою оповідає вона про «matek ciężarnych, z których wydarło wnetrzości», «dziewcząt z odrąbanemi piersiami», маленьких дітей, що «wiankami» звисали з балконів, «rozplątane bagnetami» і «powiązane sznurkiem za główki». Погромом керують у неї українські старшини. Час від

часу вбігають вони до «польської» аптеки «złani krwią od stop do głowy», вимагають... перфум (?) і купуються в них.

Сцени були б дантейськими, коли б вигадка та тенденційне перебільшення не вилазили з кожного слова.

Екзальтовано перебільшеними (але вже в інший бік) є рівно-ж у Коссак-Щуцької постаті польських ватажків, що організують на Україні партизанські загони для оборони «шляхетського добра». Постаті ці виростають на сторінках спогадів до якихось ненатуральних фантастичних розмірів. Це дійсно Скшетуські і Володвійовські, що бурею летять проти «черні», сіючи навколо себе пострах і пошану для Річи Посполитої. Це дійсно незабутні герої з «Трилогії», оці всі Яворські й Танські «do usług» — люди, овіяні чаром романтики, загартовані і вправні «w sztuce gycerskiej», суворі і незломні перед горячим подихом степової «rozogi». За ними, за цими людьми малюють події історичної непольської дійсності.

В палких днях української революції, в обличчю реальних завдань хвилі «każdy mieszkaniec» краю повторює за авторкою протягом двох років лише два слова: «Jaworski i jaworzycy!». Все інше (а втім, розуміється, і Україна та українське питання) відходить на другий план.

Екзальтоване, інститутське захоплення авторки «історичними» посталями створених нею «лицарів» не кінчається і тоді навіть, коли вона малює «gzeż», уряджену цими «лицарями» в українському селі у відповідь на забиття одного легіонера.

З розброююче найвимпатосом описує вона і «pluton mścicieli», який немов загін Володвійовського «pędził w osleplym galopie» і саму «gzeż», яка відбулася під акомпанімент «ryku bydła» і «lamentu bab», і село, що палало, як «wielka rochodnia».

Чула авторка, що так бідькалася над долею порізаних жидів у Проскурові, не знаходить тут жадних слів співчуття для таких же порізаних українських селян. Вона просто констатує:

«Śmierć kolegi została pomszczona!»

Як ця смерть «została pomszczona», про це найкраще говорять слова команданта «plutonu mścicieli», що наказав: «Katolików zostawcie! A z resztą góbcie, co chcecie!» Але для авторки дикий карний відділ (не менш дикий від «орд Петлюри» та селянських «банд» в ці бурхливі часи) — це нащадки старих кресових «gycerzy». За ним, за цим карним відділом стоять для неї «hufce gycerskie, połykujące stałą pancerzy, powiewające praporce i chorągwie zdobyczne» (Д. К.). За цим повстає «owa gzez jedyna, niezrównana i cudowna, jednaka w życiu i baśni» — казка про польського «улана» на українських землях (К. Щ.). Із тьми сто літь, крізь дим непевної, фантастичної історії дивиться на авторку, вірну заповітам Сенкевича, пан Заглоба!.. Ось вихилить він чару меду, підкрутить завадіяцького вуса і гукне:

«Na, skurczybyki, psie chwosty, rebelizanty!»

І вогнем та мечем загремить грізна «procella equestris» панцирних хоругов Річи Посполитої.

Ярема! Ярема! — заревуть здичавілі спантеличені маси.

Тоді... знову полетить білий орел, «rozciągając swe skrzydła nad ukochaną ziemią kresową».

Цілий патос українського відродження, ціла трагедія великого поневоленого народу, який, за думкою іншого шляхтича, народженого землею українською (гр. Тишкевича), «перевищав величчю свої історії історію всіх інших народів слов'янських», — все це лише порожні фрази для авторок. Їх фольварковий партикуляризм та специфічна загумінковість, що вирости на анахронічних традиціях власницько-шляхецького минулого, не дозволяють їм подивитися на проблему українсько-польських взаємовідношень реально. Задурманені історичними візіями, вони не розуміють дійсних завдань і ролі Польщі, як держави, Польщі, що в обличчю реальних проблем сьогодняшнього і завтрашнього дня мусить покласти кінець історизму в політиці.

«Незрозумілим — пише Дунін-Козицька — видавався нам союз (Польщі) з державою і урядом (українським), який на наших очах з дикою впертістю знищив (!) віковий дорібок польськості на кресах»...

Незрозумілою лежить перед ними ціла Україна, земля, що виплекала їх і тисячі їм подібних на своїх широких грудях, але земля не польська, а козацько-руська, край, який, врізається в євразійський степ гострими рисами нової, нікому ще незнаній культури.

Красві цьому, своїй першій батьківщині відплатили вони чорною невдячністю.

Легенда про збунтовані українські джунглі, про анархічну «гайдамацьку» Мексику набирає від революції нового змісту.

Твори Косак-Щуцької і Дунін-Козицької стали тою призмою, крізь яку ломився (а може ще й досі ломиться) погляд польського інтелігента, наставленого на Схід.

III.

Але дні революції минулися. В результаті реального здійснення планів про відбудову польської держави «історична Польща» силою фактів мусіла зредуватися до границь, які посідає тепер.

— Не обманюймо себе більше! — криче знана вже нам «кресовянка» Косак-Щуцька. — Віддавна сподівані не прийдуть. А коли прийдуть то лише для того, щоби творити нову, четверту Україну...

З сумом вона констатує: «Річ Посполита нас не потребує!»

Дійсно, Польща, що в ділянці реальної політики мусіла перейти крізь 20 рік і концепцію маршала Юз. Пілсудського, що в своїй визвольній боротьбі мусіла опертися на Україну, розв'язуючи питання взаємовідношень з молодого державою союзом з урядом УНР — ця Польща України в історично-романтичному цього слова значінні, себ-то України-провінції — не потребує.

Легенда «польського степу» опинилася перед банкрутством!

Її продовження — легенда бунту, «хлопської реbelie» років революції — залишилася без закінчення. Ватажок Яворський не виріс на фантастичного Ярему і не приніс на вістрі меча до українського степу свою не менш фантастичну мораль.

З революції грізно піднялася «Україна militants», проблема не тільки історична, але й реальна, явище в історичній статистиці виняткове, чинник на внутрішньому фронті Європи, безперечно, динамічний в національно-конструктивному цього слова значінні. Її, що нову Україну, що так несподівано створила нову синтетичну правду нової державности, гостро потенціональної не тільки яко мрія мільйонів душ, але тако-ж яко актуальна проблема світового масштабу — цю Україну вже не збудеш побрехеньками для dorостаючої молоді.

Відкривати «українську Америку» в пореволюційній Польщі взявся вже не поет, не романист і не автор сентиментальних мемуарів.

Українською проблемою зайнявся політик «*par excellence*», лідер Польської Народно-Демократичної Партії Роман Дмовський.

В 1931 році видає він книгу п. з. «*Świat powojenny a Polska*», якої сім розділів присвячує Україні. Книзі цій з огляду на популярність, якою користується в польському суспільстві ім'я Дмовського, належить-ся зі сторони українського читача велика увага.

* * *

Свої статті про українське питання Дмовський починає цілком гідно. Яко політик, він не може негувати української проблеми. Він мусить признати (і тим відрізняється від багатьох своїх компатріотів), що така

Складайте датки на Бібліотеку ім. С.Петлори в Парижі.

проблема існує, що є це проблема великого народу, який стремить до власної держави, проблема «простору з населенням в кількості 50 мільйонів людей». Він мусить признати далі, що є це «проблема економічно-політична, від розв'язання якої залежать великі речі в майбутньому укладі сил не тільки Європи, але й цілого світу».

О, так, це вже не «людек», не бандуристи, не співаки, не оперетково-бутафорна «історія», підсоложена вражіннями з мальовничого, обрамованого тополями села. Це тако-ж не проблема «польської провінції», дико-го, збунтованого краю, що спорадично повстає проти своїх панів. Це цілком окреме питання, дуже важливе і перспективне, на яке польська політична думка мусить дати належну і рішучу відповідь.

Якже-ж відповідає на нього представник оцієї польської політичної думки, людина, що, власно, так, а не інакше окреслила актуальність і важливість української проблеми? Як відповідає на нього Роман Дмовський?

В цьому місці старечий голос автора брентить якимись пророчими нотками. Крізь далеку географічну імлу евразійського степу бачить він Схід, охоплений ідеєю знищення Європи. Схід ідеально сконсолідований і сильний, напружений у всіх формах економічно-політичного життя.

Тільки одна Росія може урятувати Європу від загибелі.

І Дмовський гукає:

«Могутня Росія є потрібна для спокою Європи». «Заклик до якої будь спільної акції проти Росії, — говорить він далі, — був би актом, на жаль, так звичайної на сьогодні короткозорості». Спроби розчленення чи знищення сьогоднішньої Росії називає Дмовський «актом самогубства для Європи».

Отже — Росія!

За нею, за проблемою сильної неподільної Росії зникають всі інші питання. Розуміється, зникає тако-ж і питання української держави, «кавалку» великої евразійської імперії.

Пред війною той-же Дмовський писав: «Нині в інтересах держав Західної Європи лежить не ослаблення Росії, але скріплення її і зроблення здібною для протиставлення Німеччині».

Перед війною була німецька небезпека. Тепер жовта небезпека. Але всюди і завжди Росія.

Ця Росія взагалі не дає спокою польському політикові. Про Росію Дмовський пише багачко, соковито і «зворушуюче об'єктивно».

Цикль статей під заголовком «R o s j a» дає багато до думання. (В статях цих дуже характерно зникає польський патріот і показує своє «мудрствующее» обличчя старий російський інтелігент).

Дмовський бачить в Росії державу, що від століть виконує велику історичну місію підбиття і зорганізування степу, в результаті якої «простір між Європою і далекою Азією перестав бути джерелом, з якого вливались могутні руйнівницькі орди на цивілізовані краї обох частин світу». Тепер-же, по думці Дмовського, «Росія наближується до першорядної ролі в світових відносинах».

Тому «треба навчитися думати про Росію», треба її зрозуміти і позбавитись всякої пехоти, всякого суб'єктивізму в освітленні російського питання.

Нехтіль до Росії і росіянщини в Польщі Дмовський називає «niegatywnie niewolniczym stosunkiem do dawnego pana» (1).

В своєму розумінні для Росії він іде так далеко, що кличе цілий світ «глибше задуматися над російською проблемою». Тих же, які в обличчя реально-імперіялістичних настроїв Росії мають усе такі сумнівні відносно доцільності російської орієнтації, — він переконує, що тепер Европа цілком не мусить боятися Росії. На його думку, ціла Росія — в Азії, і її європейське значіння знаходиться в стані ліквідації. Зокрема-ж не повинна боятися Росії Польща. Росіяне взагалі не хотять воювати з Польщею. Пощо їм польські території: «Чи найслабшою стороною совітської держави є брак простору? Зокрема трудно її (совітську державу)

підозрівати в бажанні поширити свої території коштом земель (польських), що ані якістю, ані мінеральними багатствами не уявляють нічого спеціально притягуючого».

Правда, перед Польщею ще досить виразно стоїть похід командарма Тухачевського на Варшаву, який лише чудом закінчився «*судем над Wisła*», але Дмовський дає собі раду і з цим неприємним спогадом. От, просто, на його думку, це була лише «консеквенція Київського походу, що мав на меті відірвання України від Росії». Не треба було зачіпати Росії і все було б гаразд.

Бо «властиво від початку існування нашої відбудованої держави (польської) не мали ми жадних доказів, щоби совіти підіймалися воювати Польщу з метою її знищення». (Дмовський).

Отже, Росія, в інтерпретації Дмовського, з давнього відвічного ворога, ворога реального і історично певного, в обличчя якого вже одна постать пророка Міцкевича мусіла б набирати футурального значіння і бути дороговказом для сьогодняшнього покоління, — перетворюється в несподіваного приятеля Польщі. А навіть більше! Дмовський, задивлений (підозріло однобічно!) в бік німецької небезпеки, вбачає в Росії еventуального союзника Польщі, об'єднаного з нею снільним антинімецьким фронтом, бо, на його думку, совітська влада не є вже такою дурною, щоб не бачити динамічності німецької програми на Сході, «кожний здобуток якої є лише вступом до здобутків дальших».

З німцями, які вигадали Україну і вигадують її кожного дня все в нових формах, Росії не по дорозі. Дмовський це з приємністю констатує, усуваючи в той спосіб, здається, єдину перешкоду до шілковитого («самоотверженного») прийняття Росії.

Свої «українські» статті закінчує Дмовський запевненням, що «програма незалежної України не може рахувати на попертя Польщі». На думку Дмовського, для українського питання в польській зовнішній політиці вже немає місця.

* * *

Польський політик, який взявся відкривати, як ми на початку завважили, українську Америку, оказався чужинцем, в нашому розумінні цього слова, подвійним. Українську проблему освітлює він не тільки своєрідно по польському, але й своєрідно по російському, використовуючи всі засоби, які дала йому в цьому напрямку «великая русская культура». *)

Росіянин, підходячи до українського питання (незалежно від своєї освіти і ступня інтелігенції) завжди обертається в сакраментальному колі трафаретних формул (в роді «залізяку на пузюку геп»). Цими формулами, цим цинічним (і не таким вже «дурним») принижуванням усього неросійського — росіянин творить легенду державної вишости Росії над усіма «инородцями», яким судилося виконувати лише роль погною для великих завдань Росії.

Взагалі, зміст в Росії дуже характерно зникає в формулі. Це вже є властивість російського думання. Поляк для росіянина навіть в обличчя реального існування Польської держави завжди залишиться «бунтовці компольячійскою», китаєць — дурним «кітайозом», японець — «япошкою —

*) Цікаво, що писання Дмовського знайшли заслужене признание в совітській Росії. Серію його статей видав «Госіздат» в 1931 р. під заголовком: Р. Дмовский: «Роми-вояжер в затруднении».

макаю» і т. д. .А над усім тим непорушно стоїть вузьколоба боярська формула:

«Москва — третій Рим, а четвертому і не бувають»...

Польський політик, торкаючися українського питання, недалеко відбіг од цього типово-російського способу думання. Зокрема мальовничо характерна його візія майбутньої Української Держави. Це, дійсно, незабутній «хахоль-мазняця», осмішений стоустими анекдотами Ситинських видань, який не може утворити нічого кращого від «п у б л і ч н о г о д о м у».

Ми не беремось судити Дмовського за такої, а не інакший напрямком його думок. Стверджуємо лише, що «російська орієнтація» Дмовського є явищем дуже симптоматичним і говорить не про що більше, лише, власно, про той «niewolniczy stosunek do dawnego rana», проти якого Дмовський так яскраво виступає на початку своєї праці про Росію. На фоні колишньої політики Дмовського за часів його головування в Польському Кюлі в Думі, оформленням якої була незвичайно характеристична книжка «Niemcy, Rosja i kwestja polska», припущення наше видається цілком натуральним. Зрештою, у Дмовського і самого виривається признання, що Росія займає його думку «від дуже давна». До цього признання треба було б додати лише те, що коли ціла революційна молода Польща героїчно тікала в підпілля і з бравнігом в руках боронила своїх прав, Дмовський, захоплений (цілком лояльною, зрештою) ненавистю до «німецького засилля», доходить до... с о ю з у Росії і Польщі, доводячи на сторінках одної брошури, що Польщі в дальшій будучності цілком не загрожує від Росії «затрата національного існування».

Як багатьох інших «інородцеф» («ім же несть числа»), Росія підбила Дмовського цілковито. Тільки тим можна пояснити його «прекрасні» (на фоні російсько-польського питання) уваги про «літературу краси (в Росії), яка заїмпонувала своєю оригінальністю цілому світові», про «багатство російської душі», про «сміливість і рухливість російської політики...» і т. д. Тільки тим тако-ж можна пояснити його містичну, сліпу віру в історичну роллю Росії. Її, Росію, Дмовський відчуває так сильно, вона встає перед ним таким велетенським, мов з граніту виресанним, образом, що навіть власна батьківщина видається йому перед нею убогим, нецікавим краєм! Що вже говорити про українське питання, яке, адже-ж, в суті річі є цілком виразним питанням антиросійським.

Полемізувати з Дмовським ми не збираємося. Залишасмо його землякам витягнути відповідні висески з наставлення і світогляду одного з чільних провідників сучасної польської політичної думки. Нашим обов'язком є лише вказати на той факт, що за Дмовським, за його поглядами стоять не тільки його «партаймени», але тако-ж і значна частина польської еліти. Отже, думки Дмовського, кинуті в гушавину польського суспільства, виростають на нову українську л с і е н д у, стають чинником, який в українському питанні творить і творитиме опінію. А ця опінія буде безперечно неприхильною для України і... занадто прихильною для Росії. Бо в ламент Щуцьких, в хаос повоєнної польської політичної думки (особливо як що мати на увазі так. зв. українські орієнтації) Дмовський несподівано вносить контрапунктичний (!) тон, трансмітуючи траурний похоронний марш великої історичної Польщі на мотив прекрасно спрепарованої для польського вжитку панславійської (а може евразійської!) «Волгі».

За Польщею Дмовського стоїть... Р о с і я !

Це ясно!

Колись один з великих мужів великої Польщі Стефан Баторий, торкаючися російської небезпеки так «поучував» сейм в своїй тронній мові: «Ворог цей (Москва) доти тримає мир, доки це в його інтересах. Треба йому не тільки пір'я вирвати, щоб не вирости, але й плечі збити, треба його від моря відрізати; звідти може бути засилений практиками, «apparatu bellico» ремісниками; треба йому ті плечі відтяти і до кінця приперти!»

До кінця приперти!!

Так говорив король, який як ніхто відчував небезпеку Москви для існування Польщі. За його панування Польща, дійсно, відперла Москву і, забираючи Інфлянти, Полоцьк, Велиж, Озерище... ослабила ворога на ціле століття.

Що зробить Польща, затроєна ядом писань Дмовського і йому подібних? Чи здобуде собі принаймні хоч спокій, потрібний для дальшого розвитку її державности? Це не відомо.

(Далі буде).

Андрій Грижанівський.

Україніса в чужих наукових виданнях 1930-1932 р.р. *)

Хочу подати читачам «Тризуба» бібліографічний огляд того, що за останні три роки було вміщено про Україну й про український науковий рух в чужих наукових виданнях. Думаю, що такий огляд може бути цікавий не для самих лишень завзятих бібліографів: він показує, наскільки Україна й українська справа цікавлять собою культурний світ. Правда, більша частина того, що надруковано про Україну в чужих наукових виданнях, належить перу самих українців і може служити покажчиком, наскільки широко інформують українці чужину про своє наукове життя. Та проте, коли чужі видання дають голос самим українцям в їхніх справах, це вже свідчить про інтерес чужинців до України: вони дають місце писанням українських авторів, як людей найбільш компетентних, хоч не раз, як побачимо, озиваються й самі. Часи, коли поява, скажемо, статті E. Durand про Шевченка в «Revue des deux Mondes» (1876) або A. Rambeau про українські народні думи (там-же таки в 1875 році) складала якусь подію, вже минули, Богу дякувати, давно. І коли пригадаємо, як бідкався, наприклад, Драгоманов, щоб інформувати як найширше Європу про Україну (про це він писав сам у своїх листах до Франка, див. «Листи до Ів. Франка», т. I. Львів, 1906 р. ст. 161-167 та в багатьох інших листах), і як туго йшло тоді діло, то тепер уже питання інформації «Європи» про наші справи стоїть куди краще: українці таки здобули собі право на увагу до себе з боку чужинців своєю боротьбою за національне визволення, і тепер до їхнього голосу прислухаються далеко пильніше й їхніми справами цікавляться далеко більше, ніж то було, скажемо, перед світовою війною.

У нас, на жаль, досі ніхто не веде систематичної бібліографії того, що пишеться про Україну по чужих наукових виданнях; не подає повних і систематичних відомостей навіть єдиний наш бібліографіч-

*) Брак в черенках дашків над літерами не дозволяє додержати чеської транскрипції імен і назв.

В день 25 травня зробімо пожертву на монумент С. Петлюри — Бібліотеку його імені в Парижі.

ний журнал «Книголюб», що виходить у Празі. Щоб улегшити будучим бібліографам працю над збиранням матеріалу, подаємо огляд того, що було опубліковано з обсягу українознавства в чужих наукових виданнях 1930-1932 років. Напевно в цьому нашому огляді знайдуться прогалини, але їх легше буде доповнити, коли вже зібрано основний матеріал. Поки-що подаємо огляд *Ucrainic's* в німецьких, французьких, англійських та чеських виданнях. Пізніше подамо огляд видань і іншими мовами друкваних.

Свій огляд починаю з видань німецьких, які й досі ведуть перед в справі інформації своєї публіки про українське життя взагалі. Правда, й у них українством цікавляться найбільше органи, присвячені слов'янознавству взагалі.

Серед німецьких спеціальних журналів, які уділяють найбільш уваги українським темам, насамперед треба згадати історичний кварталник «*Zeitschrift fuer Osteuropaeische Geschichte*», заложений в 1910 р. в Берліні відомими професорами-істориками Т.Шіманом, О.Гечом, Л.Гецом і Г.Іберсбергером. Тоді-ж було закликано до співробітництва й українських учених М. Грушевського та М. Кордубу. Війна перепинила видання, і воно відновилося тільки аж в 1931 році. Тепер ведуть журнал професори О. Геч, К. Штелін і Р. Саломон. Редакція подбала про те, щоб відомості про стан і розвиток української історичної науки подавалися регулярно й систематично, за-для чого запрошено до участі в журналі ряд істориків-українців. Тепер майже в кожній книзі знаходимо статтю на українську тему, а вже обов'язково рецензії, огляд періодичних видань, хроніку та бібліографію.

У 8 книгах, які вийшли досі, уміщено такі статті (*): А. J e r s s h o v , *Geldrechnung und Muenze in der Ukraine des 17 bis 18 Jahrhunderts* (1931, III, 340-348). Д. Д о р о с ч е н к о , *Die ukrainischen historischen Forschungen in den Jahren 1914-1930* (1931, III, 453-462). Д. Д о р о с ч е н к о , *Das deutsche Recht in der Ukraine* (IV, 502-520). М. К о р д у б а . *Der Ukraine Niedergang und Aufschwung* (1932, I, 36-60; II, 193-231 і III, 358-398). Ця велика стаття уявляє собою реферат з критичними увагами про IX том «Історії України-Руси» М. Грушевського.

Зрецензовано було 15 книжок. З них Д. Д о р о с ч е н к о зрецензував: 1) В. Заикинъ. *Участіе свѣтскаго элемента въ церковномъ управленіи въ Кіевской митрополіи въ 16 и 17 в.в.* Варшава, 1930 (1931, II, 263-264). 2) М. Г н і п . *Політичний рух на Україні в 1860-х роках.* Полтавська Громада. Харьків, 1930 (II, 271-272). 3) *Український Архив*, т. I, Київ, 1929 (III, 411-412). 4) *Праці Українського Вис. Педагогічного Інститута ім. Драгоманова*, т. I, Прага, 1929 (III, 470-471). 5) А. Петровъ, *Задачи Карпаторусской историографіи.* Прага, 1930 (III, 471-472). 6) М. Петровський. *Нариси з історії України.* Харьків-Ніжин. 1930*(IV, 561-564). 7) Edward Maliszewski, *Bibliografija pamętników polskich*, Warszawa, 1928 (IV, 570-573). 8) Ол. Лотоць-

*) В дужках подаю рік і число книги та сторінки.

кий. Українські джерела церковного права. Варшава, 1931 (1932, II, 250-252). 9) Л. Окиншевич. Центральні установи Гетьманщини 17-18 в. в. Київ, 1930 (II, 253-255). 10) Ф. Савченко. Заборона українства 1876 року. Київ, 1930 (II, 255-259). 11) В. Юркевич. Еміграція на схід і залюднення Слобожанщини за Б. Хмельницького, Київ 1932 (IV, 593-594). В. М я к о т и н зрецензував: 1) Н. Василенко, Матеріали до історії українського права, т. I, Київ, 1929 (1932, I, 104-107) і 2) Праці Комісії історії укр. права, т. VI, Київ, 929 (I, 107-110). І г. Л о с ь к и й зрецензував: 1) В. Савич. Нариси з історії культурних рухів на Україні та Білорусі в 16-17 в. в., Київ, 1929 (1931, IV, 565-566) і 2) Декабристи на Україні, т. II, Київ, 1930 (1932, III, 428-429).

В розділі «Zeitschriftenschau» під окремою рубрикою Ukraine подано в кожній книзі по кільки заміток про статті й розвідки з історії України, друковані в різних періодичних виданнях (Записках Київської Академії Наук, Наукового Тов. ім. Шевченка та ин.). Авторами цих заміток підписані Д. Дорошенко, І. Лоський, Л. Левензон. В розділі хроніки маємо некрологи Ст. Томашівського (1931, II, 323-324), В. Липинського (IV, 624-625), Д. Багалія (1932, II, 312) і А. Петрова (III, 473-475), писані Д. Дорошенко, і некролог Р. Лашенка (1931, III, 468-469), писаний В. Кучабським. Крім того цілий ряд більших заміток (наприклад, Д. Дорошенка про Наукове Тов. ім. Шевченка, (1931, II, 320-321) і дрібних звісток. В бібліографії в окремій рубриці Ukraine систематично зазначаються всі нові видання з української історії.

У Zeitschrift fuer Osteuropäische Geschichte, 1932, Band VII, Heft 1 було вміщено:

Д. Doroschenko, Hetman Mazepa. Sein Leben und Wirken, S. 51-73.

Рецензії: 1) І. Losskuj на: Д. Дорошенко, Історія України 1917-1923 рр., тт. I-II, Ужгород 1930-32, S. 110-113.

2) М. Кордуба на: L. Fraś. Obrona Zbaraża w r. 1649, Krakow 1932, S. 113-116.

3) Д. Дорошенко на: І. Джиджора, Україна в першій половині XVIII віку, Київ, 1930. S. 116-119.

4) Д. Дорошенко на: Матеріали до української історичної бібліографії, в. I. Харків 1930. S. 151-154.

В хроніці: про український II. науковий з'їзд, S. 157-158.

Видаваний в Бреславлі Східне-Європейським Інститутом під редакцією проф. Є. Ганіша кварталник «Jahrbuecher fuer Kultur und Geschichte der Slaven», який від р. 1926 систематично стежить за українським науковим рухом, умістив за 1930-32 р. р. статтю Марії Голомбек «Das ukrainische Theater» (1931, т. VII, кн. 4, ст. 391-406). Крім того ряд рецензій: Д. Дорошенка на 1) Д. Багалія «Нарис історії України на еко-

Творімо монумент С. Петлюрі в Парижі.

номичному ґрунті», Харьків, 1928 (1931, т. VI, кн. 2-3, ст. 360-363); 2) П. Клименка. Цехи на Україні, Київ, 1929 (там-же, ст. 363-365), 3) А. Петрова. Karpatoruské pomístni nazvy, Praha, 1929 (там-же, ст. 365-366); Е. Н а е r t l на 4) Е. О n a t z k y, Russia e Ukraina, «L'Europa Orientale», 1929, ч. 5-6 (1931, т. VII, кн. I, ст. 100-101); 5) А. Wolkonsky, «Russ» del Sud e «Russ» del Nord, ibid (там-же, ст. 101-102); 6) D. Dorosenko, Kulis im Lichte der neuen Forschungen, Leipzig, 1929 (там-же, ст. 102); 7) І. Л о с ь к о г о на В. Гнатюка «Падура, Рилеев і декабристи», «Записки Укр. Акад. Наук», т. 18 (1931, т. VII, кн. 2, ст. 210-211); 8) К. Ч е х о в и ч а на «Ім. Кант, Прологомена», Львів 1930 (1931, т. VII, кн. 3, ст. 313); 9) Б. К р у п н и ц ь к о г о на А. Яковлева «Договір Б. Хмельницького з Москвою р. 1654», Київ 1927 (1931, т. VII, кн. 4, ст. 460-461); М. А н т о н о в и ч а на: 10) Український Університет у Празі в р. р. 1926-1931, Прага, 1931 (1931, т. VII, кн. 4, ст. 470); 11) Історично-Географічний Збірник, т. 4, Київ, 1931 (1932, т. VIII, кн. I, ст. 87); 12) Л. Ясінчук. 50 літ Рідної Школи, Львів, 1931 (там-же, ст. 87-88); 13) Ол. Лотоцький. Українські джерела церковного права. Варшава, 1931 (там-же, ст. 88).

В спеціальному славістичному органі «Zeitschrift fuer Slavische Philologie», видаваному в Ляйпцігу проф. берлінського університету М. Фасмером, в томі VII за 1930 рік уміщено довшу працю проф. Д. Чижевського «Skovoroda-Studien. I. Skovoroda und Angelus Silesius» (ст. 1-33) і його-ж замітку: «Neuere Arbeiten ueber P. Kulis» (ст. 179-183). В томі IX за рік 1932 уміщено статтю Д. Д о р о ш е н к а «Die Forschung ueber F. Sevcenko in der Nachkriegszeit» (ст. 195-206).

В двохмісячнику «Slavische Rundschau», видаваному Німецьким Товариством для славістичних студій в Празі під редакцією проф. Ф. Спіни і Г. Геземана від 1930 року, надруковано такі статті з обсягу українознавства: М. В у р а с е к, Die darstellende Kunst in der Ukraine (1930, ст. 401-404); D. С у з е в с к у j, Zur Charakterologie der Ukrainer (1931, ст. 237-243); його-ж, Skizzen zur Geschichte der Philosophie in der Ukraine (іб., ст. 590-593); V. L e v e n k o, Sovjetukrainische Erzähler (1932, кн. 3, ст. 253-256); D. D o r o s e n k o, Neues zur ukrainische Historiographie (ibid., кн. 5, ст. 413-419). Рецензії подано на такі видання: 1) В. Петров. Куліш в п'ятидесяти роки. Київ, 1929 (1930, ст. 591), 2) Ф. Колесса. Народні пісні на галицькій Лемківщині (1931, ст. 110), 3) Das geistige Leben der Ukraine in der Vergangenheit und Gegenwart, 1931 (там-же, ст. 378). Крім того, в журналі уміщено цілий ряд заміток хронікального характеру в рубриці «Ukrainische Sovjetrepublik, некрологи: П. Холодного і П. Тутковського (1930, ст. 557-558), О. Пчілки (там-же, ст. 716), Я. Огородника (там-же ст. 797), П. Лободи і М. Старицької (1931 ст. 150-151), В. О'Коннор-Вілінської (там-же, ст. 381), В. Липинського (ст. 623), М. Галушинського (ст. 703), В. Охрімовича (1932, ст. 93), Д. Багалія (там-же, ст. 185-186), М. Шаповала (ст. 283), Мод. Левицького (ст. 441) і Ст. Васильченка (ст. 523).

В кожному числі у відділі бібліографії подається зміст укр. періодичних видань і назви нових книжок.

Квартальник «*Germanoslavica*», видаваний з р. 1931 у Празі Слов'янським Інститутом і Німецьким Т-вом для славістичних студій, у випуску, присвяченому спеціально Гете, умістив статтю Д. Дорошенка «*Goethe-Uebersetzungen in der ukrainischen Literatur*» (1932, ч. 3, ст. 381-387).

Англійський кварталник «*The Slavonic and East European Review*», видаваний під редакцією проф. Bernard'a Pares'a і R. W. Seton-Watson'a, українському питанню присвячував небагато уваги, порівнюючи з питаннями російськими та польськими. Однак й він протягом 1931 року вмістив кілька статей на українські теми, а саме. В. Панеуко. *Galicja and the Polish-Ukrainian Problem* (1931, т. IX, ст. 567-587); St. Srokowski, *The Ukrainian Problem in Poland* (там-же, ст. 588-597); D. Doroshenko, *Shakespeare in Ukrainian* (там-же, ст. 706-712); St. Los, *The Ukrainian Question in Poland* (1931, т. X, ст. 116-125); E. Borshak, *Early Relations between England and Ukraine* (там-же, 138-160); I. Mirtschuk, *The Uniat Church* (там-же, ст. 377-385).

Французький місячник «*Le Monde Slave*» приніс такі статті: E. Borschak et R. Martel, *Le Jean Hus de Sevcenko* (1930, березень, ст. 371-389); Elie Borschak, *Le mouvement national ukrainien au XIX-e siècle* (1930, листопад-грудень, ст. 1-102); I. Rapoport, *La vie intellectuelle de l'Ukraine* (1931, квітень, ст. 135-150); *Deux rapports sur le couflit ukraino-polonais en Galicie Orientale* — (1931, грудень, ст. 458-480); René Martel, D. Bagalij (1932, червень, ст. 436-454). В книжці за лютий 1931 уміщено рецензію Jules Legras на книжку І. Борщака «*La vie de Mazepa*» (ст. 318-320).

Далі знаходимо в «*Le Monde Slave*», 1932, octobre, pp. 31-58 et novembre, pp. 182-207:

V. Mjakotin. *La fixation des paysans ukrainiens à la glèbe aux XVII-e et XVIII-e siècles.*

Другий французький славістичний журнал «*La Revue des Etudes Slaves*» майже в кожній книзі давав докладні звістки про нові українські наукові видання. Там маємо за рік 1932, Fasc. 1-2, pp. 77-88:

Hélène Kurilo. «*Les voyelles O et E en ukrainien et leur transformation dans les sybilles fermées nouvelles.*»

Borys Unbegaun, *Chronique ukrainienne*, 112-120.

Празький славістичний кварталник «*Slavia*», що виходить тепер під редакцією професорів М. Мурка і О. Гуера, містить, як звісно, статті всіма слов'янськими мовами, отже ми зустрічаємо в ній статті з українознавства мовами українською, чеською, російською й польською. Протягом 1930-32 років уміщено такі статті: В. Пархоменко, «Кризис варяжской державы в Киеве» (річник VIII, кн. 4,

ст. 765-770); В. Мошин, «Варяго-русский вопрос» (річн. X, кн. I, ст. 109-136; кн. 2, ст. 343-379 і кн. 3, ст. 501-537). У відділі «реферати й критика» уміщено реферати і рецензії на такі українські видання: 1) В. Пархоменко на Д. Багалія «Нариси української історії на економічному ґрунті», Харків 1928 (річн. VIII, кн. 4, ст. 829-830); 2) А. Вруєскнег на: П. Лавров, «Кирило та Мефодій в давньо-слов'янському письменстві», Київ, 1928 (річн. IX, кн. I, ст. 164-167); 3) Л. Білецький, «Іван Котляревський в світлі студій за останні 30 років» (річн. IX, кн. I, ст. 164-167 і кн. 2, ст. 416-429); 4) Josef Vajs (чеською мовою) на: І. Огієнко, Слов'янське письмо перед Костянтином, Київ, 1928 (річн. IX, кн. 2) 5) Ю. Яворський (рос. мовою) на: О. Маслова, Життя і літературна спадщина Л. Гвіччардіні, Київ, 1929 (річн. X, кн. 4, ст. 833-835); 6) Р. Пл. (рос. мовою); «Декабристи на Україні», т. II, Київ, 1930 (там-же, ст. 851-852); 7) Л. Білецький (укр., мовою) на: «Література», збірник I, Київ, 1931 (річн. X, кн. I, ст. 177-184 і кн. 2, ст. 402-408); 8) D. Dorosek (чеською мовою) на: «Ювілейний Збірник на пошану Д. Багалія», ч. II, Київ, 1927 (річн. XI, кн. I, ст. 156-161).

Видаваний з р. 1929 Слов'янським Інститутом у Празі під редакцією проф. Вейнгарта науковою річником «Вузантинослава» тако-ж друкує статті різними мовами. В ньому уділяється багато місця темам і питанням з нашої початкової історії. Ось такі статті: В. Истрин. «Моравская история славян и история поляно-Руси, как предполагаемые источники Начальной Русской летописи» (т. III, 1931, ст. 308-331 і т. IV, 1932, ст. 36-57); В. Мошин «Начало Руси. Норманы в Восточной Европе» (т. III, в. I, ст. 33-58; в. 2, ст. 285-307). Українською мовою видруковано статтю Ів. Огієнка «Дві грамоті воеводи валашського Івана Мирчі Великого» (т. III, ст. 415-429). Рецензії подано на такі українські видання: 1) Г. Іл'їнського на: П. Лавров, Кирило та Мефодій, Київ, 1928 (т. I, ст. 236-238); 2) Ів. Огієнко, Костянтин і Мефодій, ч. 1-2, Варшава 1927-28 (там-же ст. 231-236); 3) М. Вейнгарта на: А. Ристенко, «Матеріяли з історії візантійсько-слов'янської літератури», Одеса, 1928 (т. II, ст. 442-447); 4) Г. Іл'їнського на: Ів. Огієнко, Українська літературна мова XVI стол., Варшава, 1930 (т. III, в. I, ст. 331-332); 5) Огляд: V. Sicsynskyj, «Ouvrages ukrainiens sur l'art byzantin parus pendant la période de 1917 a 1930 (там-же, ст. 247-255); 6) I. Myslivcna на: W. Zaloziecky, Gotische und barocke Holzkirchen in den Karpathenlaendern, Wien, 1926 (т. III, в. 2, ст. 332-335); 7) Ів. Огієнко. Як описувати рукописи. Методологічно-критичні уваги (т. IV, ст. 190-194). Крім того, в одділі «Хроніка» цілий ряд заміток Ів. Огієнка українською мовою.

У річнику «Сасоріс Народніхо Мусеа», що виходить у Празі під ред. проф. Я. Бідла, уміщено дві статті з українознавства: в річнику за 1931 р. стаття проф. Јана Рурку: «Dalsi prispevek ke korespondenci Vysoké Porty s Bohdanem Chmelnyckym» (ст. 1-23) і в р. 1932 стаття Д. Доросенка: Vjaceslav Lypinskyj, Nartek z

novejsi ukrajinske historiografie (ст. 1-18). Крім того в р. 1931 пр. Я. Б і д л о подав докладну рецензію на IX т. Історії України-Руси М. Грушевського (ст. 130-142) і рецензію на Історію України 1917-1923 р. р., т. II, Д. Дорошенка (ст. 202).

В часопису «Archiv Orientalni», видаваному Орієнтальним Інститутом у Празі під ред. проф. Б. Грозного, проф. J a n R u r k a умістив другу частину своєї студії про українсько-турецькі зносини: «Weitere Beitrage zur Korrespondenz der Hohen Pforte mit Bohdan Chmelnyuckyj» (1930, т. II, ст. 262-283).

Книголюб.

3 міжнародного життя.

— З м і н и міжнародньої констеляції.

Те, що раніше можна було лише логічно припускати, тепер уже треба констатувати. Тоб-то, — перші ж реальні вияви урядової чинності Адольфа Гітлера в Германії спричинилися до того, що на міжнародній сцені, як на кінематографічному полотні, відбулася зміна симпатій та антипатій, сталося кардинальне переігрування політичних сил і взаємодносин, і то не лише в Європі, але почасти й по-за океаном.

Ще два-три місяці тому, як відомо, континентальна Європа зірпувапа була в двох протилежних і незамірених таборах. До першого з них, що поставив собі метою ревізію мирових договорів і зв'язане з тим перемальовання мапи Середньої Європи, Балканів та колоній, входили Германія, Італія, ССРСР, Туреччина та менші держави, зниклі в наслідок великої війни, як Австрія, Угорщина, Болгарія то-що. У другому таборі, що ревізії противився, стояв союзний блок держав Малої Антанти, Бельгії й Польщі на чолі з Францією.

Матеріальна характеристика названих таборів була такою. Ревізіоністи мали за собою неконечно більше території і так само неконечно більше населення, але їм бракувало, з одного боку, фінансових і економічних засобів, з другого — військової поготовності на морі, в повітрі й на суходолі. Їх противники — антиревізіоністи явраз навпаки: мали менше простору й людського матеріялу, зате їх військова поготовність була бездоганна, а то саме тому, що провід їм давала Франція, держава, яка ще й на сьогодні фінансово не послаблена, а військово — має найкращу в Європі організованість.

Інакше стояла справа в площині дипломатичній. У цій ділянці перевага наявно перейшла була на сторону ревізіоністського табору. Сталося це тому, що, перше, всі так звані нейтральні держави, з різних причин, незмінно були по боці зниженої війною Германії, а по-друге, тому що Англія, яка косим оком дивилася на фактичну гегемонію Франції на континенті (столітня традиція англійської закордонної політики вимагає не приникувати якої-будь гегемонії на континенті Європи), вийшла з блоку Великої Антанти й нахилася у бік Германії, підтримуючи її ревізіоністські змагання. До того ще треба додати, що таку саму позицію засвоїли собі й Сполучені Штати Північної Америки, що до справ Європи начеб-то ніяким чином втручатися не хотіли, але тим часом цілою вагою свого міжнароднього авторитету підтримували всяку германську ініціативу.

Збіг отих обставин, а тако-ж далекоглядна і гнучка політика германських державних мужів — Штресмана, пізніше Брюїнга, а навіть фон-Папена й Шлейхера, підтриманих такою-ж гнучкою політикою

Мусоліні, зробили те, що на кінець р. 1932 і початок р. 1933 Франція серед великих держав стала ізольованою, а табор анти-ревізіоністів чи не наперелодні дислокації і розпаду. Досить буде для характеристики становища вказати на такі відомі всім дипломатичні досягнення Германії, як евакуація рейнських провінцій, анулювання репарацій, нарешті — визнання за Германією рівного права на озброєння, а особливо — останній план європейської директорії з чотирьох великих держав, яка мала б своїм завданням перевести як раз оту ревізію мирових договорів, що її ревізіоністичний табор не міг перевести силою, бо тої сили не мав, та яку, віримо всі, можна буде перевести без всякої війни, шляхом дипломатичним.

Анти-ревізіоністи були загнані, так мовити, в кут, звідки неначеб-то не було жадного виходу. Але на посаді германського імперського канцлера з'явився Адольф Гітлер, і дорога для них одразу стала вільною на всі боки. Німецький Fuehrer (вождь), як звать тепер в Германії Гітлера, наподоблюючи тим італійську назву Мусоліні (duce — вождь), поки-що властиво не виявив якихось цілком реальних загрозливих намірів з закордонної політики своєї. Навпаки, як відомо, його офіційні прояви говорять неначеб-то про поміркованість та про змагання мирного співжиття з усіма сусідами германськими. А в тому вже сама поява його на чолі німецької імперської влади викликала чинне занепокоєння на всіх кордонах германських, навіть там, де воно, здавалося, було замирало вже. У Данії заврушнися Шлезвіг, в Польщі — коридор, в Чехословацькій — судетські німці, а Австрії — ціла країна, бо нависла загроза над нею тої долі, яка припала під Гітлером Баварії, тоб-то звичайне інкорпорування; в Швейцарії, де з'явилися в німецькій частині гагенрейцерські союзи, навіть у Франції (Ельзас і Лотарингія, досі неначеб-то заброньовані договором Локарно) і в Бельгії (Елен і Матьмеді).

Табор анти-ревізіоністів ожив новим духом спротиву й стиснув шереги свої. Мала Антанта, як відомо, перетворена в міжнародно спільноту, наблизилася до Польщі; на півночі з досі нейтральних держав начеб-то має утворитися спеціальна балтійська антанта, а всі вони, разом з Бельгією, щільніше, ніж то було раніше, притулилися до свого гегемона — до Франції.

Але сталося більше. Германофільська Англія на сьогодні перестала нею бути. Англійці проти якої-будь гегемонії в Європі, але вони хочуть мати перед собою замиренний європейський континент, а заруку тому вбачають в національній рівноправності та в політичному демократизмові. З іменем-же Адольфа Гітлера в їх очах зв'язані ідеї заколотів, занепаду й нарешті — війни. Тому то ціла англійська політична опінія як урядова, так і опозиційна, в самий рішучий спосіб вистовилася проти Германії і на користь Франції. Речником її став всіми поважаний лідер ліберальної партії лорд Грей Фалодонський (міністр закордонних справ на початках великої війни), який казав, що ревізія мирних договорів на сьогодні одходить в непам'ять, бо європейський мир zagrożений і єдиною поки-що зарукою безпечности в Європі являється той факт, що Германія була Версальським договором обеззброєна, а Франція захавала свою військову могутність. Не таку, що-права, виразну, але аналогічну позицію заступили й Сполучені Штати. Ізольованою серед великих держав стала Германія.

Міжнародна політична констеляція таким чином змінила свій фронт та свою орієнтацію, набіраючи при тому неначеб-то якогось, так мовити, принципового забарвлення. Так, табор ревізіоністів, раніше дуже різноманітний, забарвився реакційно, бо стоїть він зараз на фашистсько-гагенрейцерських засадах; з другого боку, анти-ревізіоністський блок вже й зараз зачинають звати демократичною Антантою, бо вступили до нього найбільші три світові справжні демократії, — Франція, Англія та Америка.

В наслідок цього й цілий фронт ревізіоністів захитався, і в ньому начеб-то наростає й дислокація. Так Італія, хоч і який близький принци-

пово Гітлер до Мусоліні, як здається, починає потроху віддалятися від Германії, аби не скомпромітувати начисто своїх національних інтересів. Поминаючи різного роду дрібні факти, вважаємо лише хіба на те, що за останній час італійська політика спрямована до наближення до Малої Антанти і до Польщі, або на те, що наново поставлено Германією питання про злиття Австрії з Німеччиною зустріло з боку Італії рішучий спротив і т. и. Крім Італії захиталися й менші держави, як та сама Австрія та Угорщина. Нарешті, як про це зараз можна вже точно говорити, зраджує Германію навіть найвірніший союзник її — совітська Москва.

Вказані факти, між иншим, дали можливість дуже чутливому і освідженому міністрові закордонних справ Чехословаччини Ед. Бенешові зробити в паризькій газеті «Le Journal» заяву, в якій знаходимо такі слова :

Живемо близько від левиної пащі, але того лева не боїмося... Бо приготовані ми на всі випадки і добре знаємо силу свою і своїх противників... Стоючи по боці Франції, з союзниками з Малої Антанти та з приятелями поляками; з могутньою Англією; з усіма иншими, в тому числі і з совітською Росією, яка існує, як може; з палкою Італією, пристрасті якої, — віримо, що переможемо, з усіма будемо продовжувати працю на забезпечення миру на землі людям доброї волі.

Своїми словами чехословацький міністр накреслив межі бажаного для нього фронту європейських держав, спрямованого проти Гітлерівської третьої імперії.

Нас, українців, найбільше за все може цікавити з того вказівка на совіти. Вона, без сумніву, справедлива. Як сказано вище, московські люди, справді, зараз дбають про радикальну зміну свого міжнародного фронту, з боку Германії хочуть вони перекинутися до французької сторони. Про причини цього явища говорилось вже свого часу на цьому місці. Совіти хочуть застрахувати себе з боку Європи на випадок можливих тяжких для них несподіванок в Азії. Чи буде ту страховку прийнято й зреалізовано? Прийняти її мабуть таки приймуть, але чи зреалізують, чи можна її взагалі зреалізувати? Бо-ж доля совітів, як справедливо недавно зауважив «Le Temps», вирішена буде не в Європі, а у Владивостоці, і то в найближчий час.

Observer.

Українці

Підтримайте Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі!
25 травня — день смерті С. Петлюри — день збірок на Бібліотеку його імені в Парижі.

Цього дня — раз на рік — Рада Бібліотеки кличе українське громадянство до підтримки Бібліотеки.

Не забудьте самі й перекажіть иншим, що Бібліотека за 4 роки існування з своїми п'ятьма філіями збрала більше 10.000 книг, що вона має служити своїм і чужим та що нею репрезентується наша нація з її духовними скарбами.

Тепер всім і всюди трудно, але нашому народові найгірше, і шлях до нашого визволення довгий і тяжкий. Тому й наша жертвенність до утримання своїх національних установ мусить бути як найбільша.

Придбайте собі «Збірник пам'яті С. Петлюри».

За найменшу пожертву приносимо найбільшу вдячність.

Гроші й поручені листи просимо писати на ім'я бібліотекаря:

Ivan Rudicev, 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9-e. F r a n c e .

Хроніка.

З життя укр. еміграції.

У Франції

— Черговий з'їзд Союзу У. Е. О у Франції відбується в Парижі 3-4-5 червня с. р.

— На могилі С. Петлюри. У вівторок 23-го травня на могилу св. пам. С. Петлюри поклав квіти проф. Р. Смаль-Стоцький.

— Проф. Р. Смаль-Стоцький в Парижі. Цими днями завітав до Парижа проїздом з Лондона, де він перебував довший час, проф. Р. Смаль-Стоцький.

— З життя Української Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі. В неділю 14 травня в Бібліотечі відбулася лекція п. В. Прокоповича на тему «Старе українське церковне будівництво» (2-га частина — «Питання про генезис, розвій форм, мурованих конструкції, порівняння з іншими стилями, загальні висновки»), а в суботу 20-го травня виклад його-ж про «Видубецький монастир» (історична екскурсія). Обидва виклади ілюстровано було світлинами чарівного лихтаря.

— Служба Божа в Крезі. 13 травня с. р. завітав до Крезі з Парижа так довго очікуваний український священник п.-о. І. Бриндзан. Члени місцевої української колонії на чолі з головою Громади п. Бондаренком зустріли п.-о. на двірці.

П.-о. у першу чергу відвідав громадську бібліотеку, де його очікували вільні від праці в той день члени Громади. Присямо було дивитися, як п.-о. благословляє малих дітей, що підійшли з привітанням до нього і піднесли йому квіти.

В неділю 14 травня, в день спомину тринадцятої річниці з'єднання українських армій після зимового походу, п.-о. Бриндзан відправив службу Божу та панакхиду по бл. пам. С. Петлюрі і всіх українських вояках, що віддали своє життя за Україну.

На службу Божу завітало також багато українців-заробітчан з поблискої колонії Монсо. Прийшли й так звані «малороси». Чиста, гарно прибрана саяя одного кафе хоч і не робила вражіння церкви, але відправа п.-о. Бриндзана та спів хору створили добрий молитовний настрій.

До сліз зворушливою була молитва п.-о. за Україну, сила й краса слів якої так впливають на українську душу.

Богослуження рідною мовою, а з ним щира молитва за Україну та повчаюче слово п.-о. не могли не залишити по собі глибокого сліда в душі кожного з присутніх українців.

Від'їхав п.-о. Бриндзан 15 травня увечері і чимало українських громадян його проводили до поїзда.

К. Романюк.

— Порядок служб Божих. Ближчим часом має бути одправлено літургії на Зелених святя — в неділю, 4 червня в Парижі і в понеділок 5 червня в Шалеті.

У Польщі

— З життя Українського Наукового Інституту у Варшаві. 11 травня ц. р. відбулися чергові збори економічного семінару, на яких п. Гл. Лазаревський зачитав реферат на тему: «Книжка Олександра Янта-Полчинського — «У глибині С. С. Р. Р.», що до-

піру вийшла польською мовою і уявляє собою опис однієї з багатьох, таких модних за останніх часів, подорожів до ССРСР.

Згрупувавши зміст книжки по таких розділах: 1. Шляхи сполучення в ССРСР, 2. Магнітогорск, 3. Туркменістан, 4. Кавказ, 5. Україна, 6. Молодь в ССРСР, 7. «Випадкові» зустрічі автора під час подорожі і 8. Висновки автора, — референт зупинився в першій частині свого реферату на змісті книжки, а в другій частині подав свої висновки що до цієї книжки.

Книжку написав молодий польський журналіст, поет, людина, що до цього ніколи не бувала на теренах теперішнього ССРСР. З зовнішнього боку книжку написано живо, легко, можна сказати, в де-яких місцях талановито, але зміст її залишає бажати багато.

Молодість автора, його ухил до поезії, його попереднє незнайомство з тим краєм шкідливо відбилися на змісті.

Увесь час автор наївно гадає, що він під час своєї подорожі був у кращих умовах, ніж звичайні туристи, що мандрують по ССРСР під наглядом «Інтуриста», але-ж з його вражіннь, з його, ніби то цілком випадкових, зустрічей під час подорожі можна зробити висновок, що автор увесь час своєї подорожі перебував під досить добрим, уміло прихованим доглядом.

І з ним сталося те, що траплялося з багатьма його попередниками: він підпав цілком під непомітний вплив цих своїх наглядців, які, зрозуміло, вміло звертали його увагу на що потрібно було для них і відвертали, тако-ж непомітно, від того, що було не потрібно.

І тому книжка ця по суті є рекламою ССРСР, кажучи, що головна, ніби, річ це те, що там ще не навчилися добре працювати, через це і всі злидні; отже, як тільки навчаться, то все буде добре, гаразд.

Книжка ця для читача поляка, цілком необізнаного з життям в ССРСР, є просто шкідливою. Своєю легкою доброю формою вона зацікавлює читача, але по суті

не розв'язує жадної з тамтешніх проблем і абсолютно не відзеркалює тамтешнього справжнього стану річей.

Для читача більш менш знайомого з станом річей в ССРСР, книжка ця цілком зайва і некористна, бо нічого нового вона не дає.

В чотирьох своїх розділах — Одеса, Київ, Харків, Дніпрельбуд автор тільки в одному місці згадує, що ці пункти знаходяться на Україні, і нічого про Україну на 50 сторінках не зміг або не побажав подати.

В дискусіях брали участь : проф. І. Шовгенів, інж. Є. Іловинський, О. Чубенко, Л. Панащенко, Д. Клекоцький, П. Тополів, П. Денисенко.

— Шевченківське свято у Варшаві для дітей українських емігрантів. 2 квітня с. р. відбулося у Варшаві свято Тараса Шевченка, влаштоване для дітей української колонії Союзом Українок-Емігранток у Польщі.

Програм свята розпочався співом «Заповіту» дитячим хором. Наступно Женья Косоноцька виголосила слово про Шевченка. Молоденька референтка справила надзвичайно приємне вражіння своїм докладом, який уложила й виголосила в зворожуючій і зрозумілій для дітей тоні.

Далі виступив ряд малих декламаторів у віці від 5 до 9 років. Всі вони приготували на свято Шевченка вірші і декламували їх прекрасно. По декламаціях було виставлено п'єску «Мені тринадцятий минало».

Останньою точкою програму була «Забава дітей на майдані» — співи й танці. Діти виконали Катерину і козачка на кільки пар. Закінчено свято співом національного гімну.

Підготовка і виконання свята переводилося культурно-освітньою секцією Союзу, на чолі з п. Чайківською. Допомагати ласково згодилися пані О. Телігова, яка навчила дітей танців, пані Семенкова — режисур п'єски, і п. Сологуб — вишкіл хору.

Усвідомлюючи собі вартість праці і жертвеність згаданих осіб,

Союз Українок-Емігранток складає паніям Теліговій і Силенковій та п. Сологубові щирю подяку за їх охочу поміч Союзові.

— З життя Союзу Українок - Емігранток у Польщі. 19 квітня с. р. відбулися чергові ширші сходи членів Союзу. На порядку денному був реферат п. Чайківської на тему «Плекання рідної мови».

В дуже цікавій формі подала докладниця (по фаху — славістка) головні помилки, що їх так часто робимо на письмі і в слові, вказуючи одночасно, як повинна б виглядати правдива вимова окремих виразів.

В дискусії на порушені теми брали участь паніі Янчевська, Осинська і Завадська.

— Свято матери у Варшаві. 7 травня с. р. Союз Українок-Емігранток у Польщі влаштував перший раз серед українців свято матери.

Симпатичний цей звичай прийшов з Америки ще перед війною і скоро розповсюдився по цілому світі. Тепер це свято обходиться рік-річно не лише прилюдно, а й в родинях, при чому діти вітають свою матір і приносять їй подарунки. Управа Союзу постановила відзначити цей день академією, яка й відбулася 7 травня.

На цій академії п. голова Марія Лівницька виголосила дуже цікавий реферат, подаючи в ньому історію і значіння культу матери. Після реферату декламувала п. Телігова, співала п. Липовецька, і декламували п. Поповичева та маленька Галя Янчевська. Лавреат Варшавської консерваторії п. Станевич загравав на піаніно.

Цілість справила дуже приємне вражіння, тим більше, що всі виступи, крім піаніно, було присвячено образу матери.

В Чехословаччині.

— Український Республікансько - Демократичний Клуб у Празі відбув 10. V с. р. річні загальні збори, де було заслухано справоздання з діяль-

ности Клубу та бюро праці при ньому.

На пропозицію голови зборів проф. А. Яковлева присутні встановили вшанувати пам'ять недавно помершого свого члена М. П. Левицького.

Діяльність Клубу виявилася в минулому році у влаштуванні 8 урочистих зібрань та сходин, на яких було прочитано 19 рефератів. Клуб вступив у члени Т-ва Прихильників Укр. Госп. Академії в Подєбрадах. Клуб брав участь в нарадах Українського Об'єднання в ЧСР в справах організації допомоги безробітнім укр. емігрантам, робив збірки для підтримки Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі, допомагав збірально національного податку; брав участь в еміграційній конференції, скликаній в Празі в осені 1932 р.: брав участь в національних святах інших народів (грузинів, білорусів); засилав привітання — пану президенту ЧСР в річницю проголошення самостійності ЧСР, співчуття — на ім'я французького посла в Празі з нагоди атентату на президента Французької республіки.

З огляду на економічну кризу, яка охопила весь світ, Бюро праці при Клубі не могло, як в попередні роки, улаштувати на працю по різних країнах своїх безробітних членів. Бюро скерувало свою акцію на підтримку самостійної ініціативи для відкриття різних підприємств, добуваючи для таких підприємств кредити. Вже здобуто позички в 6000 й 3000 кч. й гарантовано позичку в 1000 шв. франків. В даний момент багато інших позичок в процесі переведення, й можна сподіватися, що реалізація їх дасть велику допомогу безробітній еміграції.

Членів Клубу має 159, нових прийнято 9. Управу переобрано в складі: М. Славінський — голова, К. Мацієвич та З. Мірна — два заступники голови, Б. Бутівський — секретар, Є. Приходько — скарбник, П. Головно — член-заступник. Ревізійну Комісію переобрано в складі минулого року.

— 19. IV Український Республікансько-Демократичний Клуб у Празі улаштував чергові сходи, на яких проф. Є. Гольдельман подав виклад на тему «Національний та соціальний склад населення України». На підставі статистичних даних 1926 р., взятих з совітської преси, докладчик склав таблиці-діаграми, комбінуючи цифри яких, дав слухачам картину процесу індустріялізації України. Цей природній для кожної країни процес почався на Україні ще перед 25 роками, але як був малопомітним, таким залишився і в даний момент, і Україна, як і раніш, зостається аграрно перенаселеною. Здобутки індустріялізації України її досягнення її в першу п'ятилітку цілком незначчі.

З. М.

В Болгарії

— Загальні збори Української Громади в Пловдіві відбулися 18 квітня с. р. о год. 8.30 ранку. Збори відкрив голова Громади п. Андрієвський і запропонував на голову зборів п. М. Христича і на секретаря п. Б. Кашинського. Пропозицію ця зборами було прийнято однодушно.

Збори заслухали справоздання Управи Громади за минулий рік та звіт Ревізійної Комісії. Обрано далі було нову Управу в складі пп. Ю. Андрієвського — голова, Б. Кашинського — заступник голови, М. Христича — радник, К. Лойко — скарбник, О. Пикала — секретар, Г. Бондаренка — бібліотекар, Г. Горянова — запасовий член. До Ревізійної Комісії обрано пп. М. Литуса — голова, М. Дудка та С. Назаренка — члени.

К. Лойко.

Українська акція в Унії Товариств Прихильників Ліги Націй.

3-8 червня с. р. в Монтре в Швейцарії має відбутися XVII конгрес Унії Т-в Прихильників Л. Н. Як видно з порядку денного, розісланого бюром Унії всім сво-

ім численним організаціям, конгрес має обмірковувати, крім інших загальних справ організації миру, одну важну точку, внесену Українським Товариством Прихильників Л. Н., а саме — примусова робота в ССРС.

Треба сподіватися, що обговорення цього пекучого й жахливого питання совітської дійсности приверне увагу всього світу і дасть змогу широко висвітлити большевицьке рабство та заплямувати одно з самих темних і жорстоких «досягнень» московського комунізму.

Трагедія втікачів з України.

Румунська газета «Епоха» ч. 1188 в статті під наголовком: «Нас очікує велика небезпека», між иншим, писала:

«По льодовому мостові Дністра почнеться біженецька хвиля з України до Бесарабії.

«Навіть совітські джерела кажуть про загальний голод у Росії, про повстання на ґрунті голоду на Україні, на Кавказі, на Дону, на Волзі та на Уралі, про цілковитий брак мила і про надзвичайне поширення червоного тифу...

«Отже, потрібно нам заздалегідь подбати про надійні перепони для того, щоби ці зачумлені не принесли з-за Дністра пошестей до Бесарабії і навіть до цілої країни.

«Треба було б зміцнити охорону Дністра новими силами...»

І дійсно, охорону Дністра було зміцнено. І то не лише на румунському боці, а ще в більшій мірі на совітському.

Тим часом, життя на Україні погіршується. Все населення без винятку голодує. Щодня від голоду вмирають тисячі людей. Совітська влада лихорадково вивозила збіжжя, продаючи його за безцін (знаменита думпінгова/політика), за що платить тепер українське населення своїм життям. Але большевики за всяку ціну намагаються заховати перед закордонною опінією факт голоду та його правдиві розміри.

Згідно з інструкціями, сільським радам заборонено складати акти про смерть від голоду. Акти складаються про смерть від різних пошесних хвороб.

Не зважаючи на сувору охорону Дністра, люде тягнуться до нього як до єдиного порятунку. По дорозі гинуть тисячі (їх перевозять ще далеко до берега Дністра, або розстрілюють з кулеметів на самому Дністрі), але частина перебирається до Румунії.

За останні два роки прийшло нових втікачів коло 3000 душ. Тим часом трагедія на цьому не кінчається.

Газета «Бесарабское Слово» ч. 2965 подає таку нотатку під заголовком «Самогубство біженця, якого мали повернути до ССРСР»:

«На ґрунті повороту біженців до ССРСР не раз відбувалися тяжкі драми, що закінчувалися спробами покінчити життя самогубством з боку тих, кому загрожувала висилка. Чергова драма відбулася цими днями на березі Дністра. Жертвою цієї драми був біженець з України Іван Шопа.

Місяць тому наша прикордонна охорона заарештувала низку біженців, які простували з України до Бесарабії.

Після досліду, частину заарештованих залишили в Бесарабії, а частину мали повернути назад до ССРСР через румунсько-совітську мішану комісію.

Цими днями партію біженців, що мали викинути назад за Дністро, везли до кордону.

В той час, коли потяг підходив до станції Матеуц, один з біженців викинувся з вікна. Дали сигнал тривоги. Потяг зупинився. З під колес було витягнуто мертво тіло нещасного біженця. Це був мешканець України Іван Шопа. У небіжчика знайшли листа, в якому він з'ясовував причини самогубства.

Виявилось, що Іван Шопа вирішив з жінкою та з малою дитиною втікти з України, де ППУ розстріляло його єдиного сина. Коли вони переходили Дністро, совітська прикордонна охорона почала стрілянину. Одною з куль

було забито доньку Шопи, а другою поранено його дружину. Її відправили до шпиталю в Орґеїві, де вона в скорому часі померла.

Коли убитий горем біженець довідався, що румунська влада має намір викинути його назад на Україну, він, не бачучи ні в кому ні співчуття, ні допомоги, без жадних надій на майбутнє, вирішив покінчити життя самогубством»...

Букарештянська газета «Наша Рѣчь» від 27-го квітня 1933 року в кореспонденції: «Ліпше смерть, ніж поворот до совітської Росії» повідомляє:

«Вчора ранком (то-пак 24-го квітня) румунська Дністровська комісія мала передати совітській делегації 10 біженців, які підлягали висилці до ССРСР.

Совітська делегація через непогоду на берег не прибула і біженців повернули назад. Один з біженців упирався й ніяк не хотів повертатися назад до ССРСР. Він заявляв, що краще померти, — ніж повернутися туди. По дорозі назад до міста цей біженець, вибравши влучний мент, вихопив з кишені ножа і двічі всадив його собі в груди.

Ця сцена зробила гніточе вражіння на тих, хто її спостерігав. Раненого біженця доставили до найближчої аптеки, де йому було дано першу медичну допомогу, а потім його відвезли до лікарні.

Нещасний заявив, що він не буде приймати їжі, бажаючи швидче померти, щоби не повертатися до совітського «раю», звідки він втік з такими труднощами».

Та-ж сама газета «Наша Рѣчь» в числі з 5-го травня повідомляє: «Тігіна. 3. V. Нині на берег Дністра привезли 18 біженців, яких мали передати совітській комісії. Тим часом з'явився совітський кур'єр і повідомив, що передача не може відбутися, бо совітська комісія не прибула до Тирасполю. Біженців відправили назад до Кишинева».

Не треба найменшого умового напруження, щоби ясно уявити ті муки, той паничний жах, те пекло, яке переживають ці люде,

котрим румунська влада винесла вирок смерті.

Ті, що виносили своє рішення, знають не гірше самих біженців, що за Дністром їх чекає не лише неминуча смерть, але й нелюдські тортури.

Так само добре вони знають, що ці люде, яких вони засуджують на смерть, не мають жадної вини ці перед Румунією, де вони шукали порятунку, ні навіть перед своїм сумлінням... Єдиний «непростимий злочин» полягає в тому, що народилися вони... українцями.

Схвильований читач, певно, скаже: «Треба протестувати. Це-ж неприпустима річ, щоби людей карали не за злочин, а за бажання жити, за віру в те, що за межами совітського бедламу існують засади людяности і певні закони, що охороняють людину від безкарних замахів на її життя»...

Чи мало терпких слів скаже читач на адресу Румунії, на адресу її глухої громадської opinii, яка навіть для людського ока не сказала свого слова осуду і не стала в оборону безборонних і беззахистних.

Не зважаючи на все багатство людської термінології, не можна знайти тих слів, якими можна було би в повній мірі виявити глибину обурення.

Протягом останнього часу вислано назад на Україну не менше 1000 душ.

Видачу людей назад большевицьким катам не можна виправдати жадними мотивами, навіть тим, що Румунія переживає кризу і не має змоги годувати тисячі нових втікачів.

Для цього є міжнародні організації, а в першу чергу Ліга Націй, куди входить і Румунія. Треба шукати допомоги там. Держава має в цьому напрямкові більшій можливості, ніж емігранційні установи та організації.

Тим часом, ще більшого обурення заслуговує українська суспільність.

В першу чергу допомогти своїм братам мусила б вона. А між тим на всі заклики Громадсько-Допомогового Комітету було з минулого року по нинішній день отримано коло 15-ти тисяч левів, і то переважно від напівголодних емігрантів. За ці гроші можна прогодувати 300 біженців. протягом 5 днів.

За винятком Жіночого Товариства «Мироносиць» в Чернівцях, яке збрало чимало річей і 6456 левів готівкою, ні одно українське товариство, ні одна організація не зайнялася систематичною збірковою акцією. Більше того, не відгукнулися навіть хоча-би невеликою жертвою. А ціла низка українських газет, а в тому числі й львівське «Діло», не тільки не підтримало збірки статтями, але й не надрукувало ні одного з тих закликів, які регулярно надсилав до редакції Український Допомоговий Комітет в Румунії.

Чи можемо і чи маємо ми моральне право вимагати, щоби румунська, чи будь яка инша суспільність турбувалася про українців більше, ніж самі українці?

Коли би всі ті крикуни і суворі критики, які з такою легкістю облещують муравлину працю тих невеликих кадрів ліпших синів України, що на всіх відтинках нашого національного життя і нашої боротьби за незалежну Українську Державу працюють і борються до знесилля, коли би — повторюю знову — всі претенденти на виключний монополі українського націоналізму замість зафарбленого дешевим патріотизмом, демагогічного вереску виявили ще й краплину жертовности, а до того й здібности до методичної постійної праці, — то життя тисячі людей було би врятованим.

Життя цих нових мучеників му- сить бути вічним докором для со- вісти байдужих.

Дмитро Геродот.

Бібліографія

— В. Антонович. Твори, т. I. Вид. Всеукраїнської Академії Наук. Київ. 1932. ХС—314 стор. Ц. 7 крб. 50 коп.

Ще в 1928 році ВУАН ухвалила приступити до повного видання творів В. Б. Антоновича. З того часу пройшло вже п'ять років, і оце тепер, в 25-ліття з дня смерті В. А-ча, вийшов у світ перший том його творів з числа намічених дев'яти томів.

Перший том складається з переднього слова редакторки К. Мельник-Антонович (вдови В. А-ча) та її-ж статті «Додаткові примітки та відомості до «Мемуарів», статті соредактора М. Ткаченка «Бібліографія праць В. Б. Антоновича та праць про його», трьох віршів В. А-ча та цілої низки його писань, які мають освітлити духову постать В. А-ча та його ідеологію.

Надзвичайну цінність для вивчення біографії В. А-ча та суспільного життя, свідком якого він був, уявляють з себе «Мемуари» В. А-ча, які ще в 1931 році вийшли окремою відбиткою та про які я мав уже нагоду висловитися в ч. 16 «Тризуба» за 1931 рік. Не меншу цінність для характеристики ідеології В. А-ча уявляє з себе «Моя исповедь», де на тлі трагічних взаємин польського та українського народу з'ясовує автор особисту трагедію — відречення від шляхетського осередку та перехід на бік українського народу.

З інших статей В. А-ча, зміщених в першому томі, слід згадати такі: це насамперед статтю «Польсько-руссія соотношенія XVII в. в современной польской призме», бо вона ще дотепер не втратила своєї актуальности. В цій статті автор дає надзвичайно ґрунтовну оцінку роману Сенкевича «Огнем і мечем» з погляду історика. Піддавши об'єктивній критиці всі головні історичні факти, які змальовує Сенкевич в цьому романі, В. А-ч прийшов до висновку, що Сенкевич не тільки тенденційно освітлив їх, але й навмисне їх перекрутив.

В незакінченій статті «Погляди українофілів» В. А-ч порівнює дані з антропології, філології, етнографії та психології українського й російського народу, та на основі цього порівняння з'ясовує різниці української ідеології від російської.

Не можна оминати тако-ж статті «К вопросу о галицко-русской литературе», де В. А-ч спокійно і в той же час немилосердно розбиває всі аргументи відомого україножера проф. київського університету Флоринського, що виступив у «Кієвлянині» проти української мови й літератури в Галичині.

Зрозуміло, що коли комітет міністрів російського уряду в 1905 році звернувся до історично-філологічного факультету київського університету в справі української мови, виготовлення записки в цій справі, з доручення факультету, припало на долю В. А-ча. Цю записку тако-ж тут уміщено. Нарешті, не можна не згадати про статтю публіцистичного характеру — «Міністерство гр. Д. Толстого», яка свідчить про те, що В. А-ч не байдуже ставився до інтересів громадсько-політичного життя: В. А-ч вітас уступлення гр. Д. Толстого з поста міністра народньої освіти, як велику свободу Росії — свободу дітей від гр. Д. Толстого.

Всі ці й інші статті В. А-ча, зібрані до першого тому його творів, — статті, що дотепер були розсіпані по різних періодичних органах, які не завше й не всім були доступні, справді дають багатий матеріал для ознайомлення з життям і ідеологією найвидатнішого нашого історика проф. В. Б. Антоновича.

Приходиться пожалувати, що з намічених дев'яти томів повного видання творів В. А-ча поки-що вийшов лише один — перший том. Як що для видання першого тому потрібно було майже чотири роки (на звороті титульної сторінки 1-го тому читаємо: «здано до друку 4-VI 1929 р., підписано до друку I-VIII 1932»), але тут не зазначено, як довго йшло друкування цієї книжки, то при до-

держанні того-ж темпу з виданням усіх дальших томів творів В. А-ча, закінчення повного видання переступить і через 50-тилітній ювілей з дня смерті В. Б. Антоновича...

Ст. Сірополко.

— Віконт де Гішен. (Vicomte de Guichen). Питання сучасної дипломатичної та економічної історії. Вид. А. Pedonne, 13, rue Soufflot, Париж. 1933.

Відомий історик, член численних академій та наукових товариств, бувший радник французького посольства у Петербурзі, віконт де Гішен дав нам знову цікаву працю, яка недавно появилася у книгарнях. Після «Великих європейських справ», двох томів по 600 сторін 8-ки, нагородженої Французькою Академією, після «Східньої кризи 1839-1841», після «Липневої революції» та цілої низки інших маємо нову збірку лекцій та рефератів, зачитаних в Академії Наук та по різних товариствах, в яких лектор порушував найскладніші та найактуальніші питання. Прийняті вони були надзвичайно прихильно опіцією і вистане навести заголовки розділів, щоб побачити, які цікаві теми тут зачнені: Боротьба Олександра, князя Болгарського, з Олександром III та Бісмарком. Російські, італійські та англійські впливи при творенні німецької єдності. Австрійсько-німецькі та австрійсько-пруські стосунки від XVII до XX віку. Питання аграрно-рільничі у Німеччині. Російсько-ні-

мецькі стосунки від XVIII віку до 1870 року. Політика Австрії від 1848 до 1918 р. Польсько-німецькі стосунки. Внутрішнє положення Росії від XVIII до XX віку.

Ясність викладу, уміння синтетичного думання, багатий архивний матеріал, позбираний по багатьох країнах, роблять взагалі всі твори віконта де Гішен надзвичайно цікавими, а останню працю з окрема.

Автор двічі згадус про Україну. Він наводить слова французького посла у Петербурзі у 1780 р. маркиза де Верак, який писав, «що остаточно прилучення України до Росії матиме величезне значіння, бо збільшить силу цієї останньої, тому, що Україна є найплідродоріднішою країною в Європі і приваблює людей до себе».

Віконт де Гішен уважає, що сьогоднішні домагання незалежності України й інших земель колишньої Росії є цілком законними і слушними (ст. 192) та каже: «на сто мільйонів російських підданих є принаймні вісімдесят «аложенів», серед них тридцять мільйонів українців, які повищі у першу чергу за першим подихом волі отримати як найширшу автономію. Україна має своє власне минуле, свою традицію, навіть свою віру, викорінену царським септаризмом. Так само сі з іншими численними народами Росії, які після довгих років пригноблення мають право на незалежне життя».

Я. Т. К.

Генеральна Рада Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції з сумом повідомляє про передчасну смерть

Василя ПИТУЛИНИ,

члена Союзу, б. секретаря Товариства «Просвіта» в Гаврі, який упокоївся 5 травня с. р. Поховано покійного на кладовищі в Гаврі 8 травня с. р.

Вічна пам'ять дорогому товаришеві!

Од Редакції

Випускаємо це число подвійним. Наступне має вийти в неділю 11 червня.

Поправка

— В ч. 19 (377) «Тризуба» від 7 травня с. р. звіт про «Виставку української графіки в Празі», отриманий редакцією через п. проф. Ст. Сірополка, помилково було підписано його прізвищем.

— В ч. 19 (377) «Тризуба» від 7 травня с. р. в річному справозданні Варшавського Комітету Товариства Прихильників Української Господарської Академії на день 4 березня с. р., помилково, через нечлнтий підпис, названо, яко скарбника Комітету, инж. Таншору. В дійсності справоздання підписано п. ген. П. Шандруком, яким є скарбником Комітету.

Зміст.

Наказ Головної Команди Війська і Флоти Української Народної Республіки — ст. 2. Четвер. 25 травня 1933 року — ст. 3. Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі — ст. 4. К - о . Ім'я Петлюри — ст. 7. А н д р і й К р и ж а н і в с ь к и й. В завороженому голю, П — ст. 9. К н и г о л ю б . Ucrainica в чужих наукових виданнях 1930-1932 р. р. — ст. 15. O b s e r v a t o r . З міжнародного життя — ст. 21. Х р о н і - к а . З життя української емігранції : У Франції — ст. 24. У Польщі — ст. 24. В Чехословаччині — ст. 26. В Болгарії — ст. 27. Українська акція в Угрі Товариств Прихильників Ліги Націй — ст. 27. Трагедія втікачів з України — ст. 27. Бібліографія — ст. 30.

ДРУГИЙ КОНЦЕРТ

УКРАЇНСЬКОГО ПОДВІЙНОГО КВАРТЕТУ

під орудою п. А. Чехівського відбудеться 28 травня с. р. о год. 21 веч. в Maison Gaveau (Salle des quatuors) — 45-47, rue de la Voëtie в Парижі.

В програмі твори Кошиця, Лисенка й п. Пономаренка. Квитки від 5 до 20 фр.

Українське Мистецьке Товариство при Українській Громаді в Шалеті 4 червня с. р. улаштує в помешканні Громади (18, rue Lavoisier) чергову виставу під режисурою п. Безносюка

«Бурлака»

драма на 5 дій Ів. Тобилевича

Після вистави баль. Початок о год. 8,30 веч.

Адміністратор М. Грушецький

Відповідальний розпорядчик У п р а в а Г р о м а д и .

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагус — Комітет.

Адміністратор: **Іл. Косенко**

Le Gérant: M-me Perdrizet.